

Stanisław Rudolf*

SYSTEM PODATKOWY I JEGO ROLA W WYRÓWNYWANIU
DOCHODÓW W SZWECJI

Szwecja uznawana jest powszechnie za jeden z najbogatszych krajów świata. Przemawia za tym zarówno bardzo wysoki poziom dochodu na osobę, jak i ilość artykułów przemysłowych przypadających na 1000 mieszkańców¹. Na Zachodzie kraj ten nazywany jest państwem dobrobytu i to nie tylko ze względu na wyżej wymienione wskaźniki, ale przede wszystkim w związku z konsekwentną realizacją polityki dobrobytu. Rzecznikiem tej polityki przez ponad czterdzieści lat był rząd socjaldemokratyczny.

Jednym z podstawowych celów polityki dobrobytu jest wyrównywanie dochodów obywateli. Pod tym względem Szwecja posiada bardzo poważne osiągnięcia. Dochody do dyspozycji w tym kraju są bardziej wyrównane niż w innych krajach Europy Zachodniej czy USA. Wielu ekonomistów twierdzi nawet, że stopa życiowa w Szwecji jest wyższa niż w USA, chociaż dochód przypadający na osobę jest tam niższy. Fakt ten wynika z bardziej wyrównanego dochodu w Szwecji.

Nie znaczy to jednak, że Szwecja jest krajem o wyrównanych dochodach czy też krajem o niewielkich różnicach w dochodach — tak jak np. w krajach socjalistycznych. Różnice są tam nadal duże, a jeżeli mówimy o osiągnięciach szwedzkich w tym zakresie, to odnosimy je do innych krajów kapitalistycznych. Dodać można, że pewnemu wyrównaniu dochodów w Szwecji towarzyszyła niespotykana w świecie koncentracja i centralizacja kapitału i produkcji².

* Dr, adiunkt w Zakładzie Ekonomii Politycznej Kapitalizmu Instytutu Ekonomii Politycznej UŁ.

¹ W 1972 r. na 1000 mieszkańców Szwecji przypadało 557 aparatów telefonicznych, 302 samochody osobowe, 333 telewizory i 367 radioodbiorników (*Rocznik Statystyczny 1974*, Warszawa 1974, s. 702, 706, 719).

² Szacuje się, że 15 rodzin kontroluje tam 65-70% szwedzkiego kapitału przemysłowego i bankowego. Cały kapitał akcyjny skupiony jest w ręku 10% obywateli. Podział własności jest krańcowo zróżnicowany. Na 10% obywateli przypada ponad 70% własności (L. Calmfors, E. Lundberg, *Inflation och Ekonomisk Politik*, Stockholm 1974, s. 283).

Do zasadniczych instrumentów polityki państwa wywierających wpływ na podział dochodu należą m. in. system podatkowy zawierający progresywne podatki, polityka w zakresie płac oraz polityka zabezpieczenia społecznego. Kluczową pozycję posiada tu system podatkowy. Podatki bowiem nie tylko zmniejszają różnice w dochodach poszczególnych obywateli i ich rodzin, ale dostarczają także środków na finansowanie szeroko pojętego programu dobrobytu społecznego, co w konsekwencji prowadzi do dalszego wyrównywania dochodów.

CHARAKTERYSTYKA SZWEDZKIEGO SYSTEMU PODATKOWEGO

W państwach kapitalistycznych podatek uważany jest za podstawowe narzędzie polityki finansowej. Podatki mają charakter instytucji ekonomiczno-prawnych, są instrumentem ingerencji państwa w sferę własności prywatnej. Można je określić jako „świadczenia pieniężne pobierane przez państwo na zasadzie nieodpłatności, przymusu i bezzwrotności, przede wszystkim dla uzyskania środków pieniężnych na pokrycie wydatków publicznych i nakładane na osoby fizyczne lub prawne nie będące organizacjami państwowymi”³.

Szwedzki system podatkowy zajmuje wyjątkowe miejsce w systemach krajów kapitalistycznych, a to głównie ze względu na poziom podatków w stosunku do dochodu. Proporcje te są tu najwyższe na świecie. Dla ilustracji wpływy podatkowe łącznie z opłatami na fundusz ubezpieczeń społecznych stanowiły w 1970 r. 40,8% szwedzkiego produktu narodowego brutto (wg cen rynkowych)⁴.

W systemie tym najważniejszą pozycję stanowią podatki dochodowe, i to zarówno w budżecie państwa (państwowy podatek dochodowy), jak i w budżetach władz poszczególnych prowincji (lokalny podatek dochodowy). Podatki te nakładane są na dochody indywidualne, dochody przedsiębiorstw oraz spółek.

Poważną rolę w szwedzkim systemie podatkowym odgrywają również podatki pośrednie. Najważniejszy z nich podatek „od sprzedaży”, który zamieniono na podatek od wartości dodanej⁵, stanowił w roku

³ Z. Fedorowicz, *Finanse i kredyt w krajach kapitalistycznych*, Warszawa 1970, s. 53.

⁴ *The Swedish Budget 1973/74*, Stockholm 1973, s. 141.

⁵ Podatek od wartości dodanej to powszechny podatek obrotowy pobierany od sprzedaży wszystkich towarów, z wyjątkiem towarów objętych scalonym podatkiem obrotowym o stawkach odrębnie ustalonych dla każdego towaru (wino, miód, kawa). Podatek ten jest pobierany na każdym szczeblu obrotu i wlicza się go do ceny sprzedaży towaru. Przyjmuje formę obciążenia wyłącznie obrotu netto.

finansowym 1972/1973 25,5⁰/₀ łącznych wpływów do budżetu państwa, wobec 10,8⁰/₀ w roku finansowym 1961/1962⁶. Znaczne wpływy do budżetu zapewniają również podatki nakładane na alkohol i tytoń.

PODATEK DOCHODOWY

Ogólnie dzielimy go na państwowy podatek dochodowy i lokalny podatek dochodowy. Pierwszy z nich ma charakter progresywny, drugi natomiast jest proporcjonalny o zróżnicowanej stawce dla poszczególnych prowincji. Podatki dochodowe nakładane są zarówno na dochody indywidualne, jak i dochody przedsiębiorstw i spółek akcyjnych (w ostatnim wypadku państwowy podatek dochodowy ma charakter proporcjonalny). Oba pobierane są łącznie w tym samym systemie organizacyjnym. Podstawę opodatkowania stanowi suma dochodów z takich źródeł jak płace, odsetki, dywidendy, zyski z działalności przedsiębiorstw, renty i zyski od kapitału.

Zyski od kapitału opodatkowane są wg odrębnych zasad. Podatek ten np. może być równy całej kwocie zysku przynieszonego przez papiery wartościowe, jeśli znajdują się one w posiadaniu krócej niż dwa lata. Stawka podatkowa jest o połowę mniejsza, jeśli są w posiadaniu dłużej niż trzy lata. Po pięciu latach tylko 10⁰/₀ zysków podlega opodatkowaniu jak zwykły dochód⁷.

Skala państwowego podatku dochodowego mieści się w granicach od 10⁰/₀ do 54⁰/₀, stawki podatku ustalane są każdego roku przez Parlament. Przy jego konstrukcji zastosowano progresję szczeblową, dzieląc podstawę opodatkowania na przedziały. Podwyższona stopa podatkowa obciąża tylko nadwyżkę podstawy opodatkowania ponad sumę mieszczącą się w przedziale poprzednim, pozostała część dochodów jest opodatkowana niższą stopą podatkową, właściwą dla danego przedziału.

Z zasad tej progresji wynika, że stopa podatkowa dla całej podstawy opodatkowania jest znacznie niższa od stopy podatkowej dla krańcowego przedziału; np. dla przedziału dochodów od 70 000 do 100 000 koron stopa podatkowa wynosiła w 1972 r. 44⁰/₀. Faktycznie zaś podatnik, którego dochody wynosiły 75 000 koron, płacił 19 650 koron państwowego podatku dochodowego, co stanowiło tylko 26,0⁰/₀ podstawy opodatkowania⁸.

⁶ *The Swedish Budget 1971/72*, Stockholm 1971, s. 47; *The Swedish Budget 1973/74*, s. 61.

⁷ *The Swedish Budget 1974/75*, Stockholm 1974, s. 108—109.

⁸ Obliczenia własne (M. Norv, C. Sandels, N. G. Hornhammar, *The Tax System in Sweden*, Stockholm 1972, s. 121).

Podstawę opodatkowania dla państwowego podatku dochodowego stanowią dochody po potrąceniu licznych ulg i zwolnień podatkowych (w tym również amortyzacji), a także po potrąceniu lokalnego podatku dochodowego. W tej sytuacji większe obciążenie dla zasadniczej grupy podatników stanowi lokalny podatek dochodowy. Wpływy z tytułu tego podatku do budżetu państwa są znaczne, np. w roku 1972 przewyższały one wpływy z państwowego podatku dochodowego i stanowiły blisko 1/3 wszystkich wpływów podatkowych⁹. Granice administracyjne poszczególnych prowincji stanowią jednocześnie o zasięgu poszczególnych stawek tego podatku. W prowincji Kalmar np. stawka lokalnego podatku dochodowego wynosiła w 1974 r. 25,6%, a średnia stawka dla całej Szwecji w tym samym roku 24%¹⁰. Wpływy z tego podatku są dzielone między gminy, rady poszczególnych hrabstw oraz subwencję dla kościoła¹¹.

Do ciekawych wniosków prowadzi analiza relacji między kwotami przypadającymi na państwowy podatek dochodowy i lokalny podatek dochodowy (tabl. 1). Z zestawienia wynika, że dopiero przy bardzo wysokich dochodach kwoty państwowego podatku dochodowego przewyższają kwoty podatku lokalnego. Przy najniższych dochodach podatek lokalny jest kilkakrotnie wyższy od państwowego.

Różnice takie występują w sytuacji, kiedy najwyższa stawka państwowego podatku dochodowego sięga 54%, a lokalnego jedynie od 23 do 26% w zależności od prowincji. Dzieje się tak dlatego, że lokalny podatek dochodowy obciąża wszystkie dochody w jednakowym stopniu, zaś stawka progresywnego państwowego podatku dochodowego w najniższym przedziale jest równa 10%, a więc mniej niż przy podatku lokalnym.

Wyrównanie stawek podatkowych dla obu podatków następuje przy dochodach równych około 30 tys. kr. Natomiast wyrównanie kwot pobieranych z tytułu tych podatków następuje dopiero przy dochodach równych około 75 tys. kr. Różnice te wynikają z różnej podstawy opodatkowania dla obu tych podatków. Dla państwowego podatku dochodowego podstawę taką stanowi dochód netto otrzymywany po potrąceniu również lokalnego podatku dochodowego.

Nowy szwedzki system podatkowy dotyczy wyłącznie dochodów indywidualnych. Dochody par małżeńskich, w odróżnieniu od poprzedniego systemu, nie stanowią podstawy do łącznego opodatkowania. Opodatkowaniu podlegają dochody każdego z małżonków osobno.

⁹ *Statistisk årsbok för Sverige 1974*, Stockholm 1974, s. 282—283.

¹⁰ *Ibidem*, s. 388.

¹¹ Subwencje te przyznawane są corocznie przez gminy na podstawie preliminarza budżetowego składanego przez rady kościołów.

Tablica 1

Państwowy i lokalny podatek dochodowy dla różnych poziomów dochodów w roku finansowym 1974/1975 w kr

Roczny dochód	Osoby indywidualne		Pary małżeńskie ^a	
	państwowy podatek dochodowy	lokalny podatek dochodowy	łącznie podatek	ulgi podatkowe
6 000	85	293	378	378
10 000	344	1 182	1 526	1 526
15 000	689	2 366	3 055	1 800
20 000	1 035	3 553	4 588	1 800
30 000	2 585	5 923	8 508	1 800
50 000	8 693	11 575	20 268	1 800
100 000	30 067	23 722	53 789	1 800

^a Jedna osoba pracuje.

Zródło: *The Swedish Budget 1974/75*, Stockholm 1974, s. 107.

W sytuacji kiedy w małżeństwie tylko jedna osoba pracuje, korzysta z ulgi podatkowej do wysokości 1800 kr rocznie.

Omówione wyżej podatki dochodowe nakładane są także na dochody spółek akcyjnych. W tym przypadku państwowy podatek dochodowy ma charakter proporcjonalny, a jego stawka wynosi 40%. Stawka lokalnego podatku dochodowego natomiast jest taka sama jak w przypadku dochodów indywidualnych. Łączny podatek od dochodów spółek akcyjnych stanowi więc około 54%¹².

Podstawę opodatkowania stanowią przychody przedsiębiorstw akcyjnych pomniejszone o sumę kosztów, do których należą m. in. płace, koszty surowców, amortyzacja, remonty, naprawy, czynsze, oprocentowanie kredytów, opłaty na fundusz emerytalny i inne. Podatek ten pobierany jest od dochodów uzyskanych w roku poprzednim. Można dodać, że spółki akcyjne nie płacą podatku od kapitału.

Spółdzielnie, kasy oszczędnościowe i podobne im przedsiębiorstwa opodatkowane są niższą stawką państwowego podatku dochodowego. Stawka ta dla spółdzielni i banków wynosi 32%, a dla towarzystw ubezpieczeniowych na życie — 10%. I w tym przypadku obowiązują również te same stawki lokalnego podatku dochodowego¹³.

Konstrukcja podatków od spółek akcyjnych umożliwia prowadzenie elastycznej polityki podatkowej. Państwo poprzez system podatkowy

¹² Norv, Sandels, Hornhammar, *op. cit.*, s. 17—19.

¹³ M. Schnitzer, *The economy of Sweden. The Study of the modern welfare state*, New York, Washington, London 1970, s. 64.

i system rezerwy inwestycyjnej¹⁴ może oddziaływać na decyzje inwestycyjne przedsiębiorstw akcyjnych. Jest to jeden z instrumentów, dzięki którym osiągnięto w Szwecji stosunkowo równomierny wzrost gospodarczy i względną stabilizację.

PODATEK OD KAPITAŁU

Podatnik, którego środki kapitałowe przekraczają 150 tys. kr, płaci dodatkowo specjalny podatek od kapitału. Podstawę opodatkowania stanowi w tym przypadku suma majątków obojga małżonków. Jest to podatek progresywny, a jego skala waha się od 1% dla pierwszych 50 tys. kr (od 150 tys. do 200 tys.), do 2,5% przy majątku przekraczającym 1 mln kr¹⁵. Przy majątku równym 1 mln kr podatek ten wynosi 14 500 kr¹⁶.

Łączny podatek przekazywany do budżetu przez duże przedsiębiorstwa jest zatem sumą podatku dochodowego i podatku od kapitału. Jeśli np. dochód podlegający opodatkowaniu osiąga 100 tys. kr (przy majątku równym 1 mln kr), to łączny podatek wynosi 67 887 kr (w tym 14 100 kr podatku od kapitału). W tej sytuacji dochód do dyspozycji spada do około 32% dochodów przed opodatkowaniem¹⁷.

PODATEK OD WARTOŚCI DODANEJ

Wprowadzono go w Szwecji w styczniu 1969 r. w miejsce funkcjonującego przez kilka lat podatku od sprzedaży. Podatki takie istnieją również m. in. w RFN, Francji i Danii. Podatek od wartości dodanej pobierany jest w zasadzie od wszystkich towarów na wszystkich szczeblach obrotu i w związku z tym przybiera formę powszechnego podatku obrotowego. Jego zasięg jest bardzo szeroki, nakładany bywa zarówno na opał, paliwo, polowanie, łowienie ryb, jak i na artykuły

¹⁴ W ramach systemu rezerwy inwestycyjnej przedsiębiorstwa mogą przeznaczyć na wolny od podatku fundusz rezerwy maksymalnie do 40% dochodów. Z zadeklarowanej sumy 46% należy zdeponować w banku centralnym, a pozostała część może być wykorzystana jako zwykły kapitał obrotowy. Fundusz rezerwy może być wykorzystany zgodnie z istniejącymi na ten temat przepisami po jego odblokowaniu przez Krajowy Urząd Zatrudnienia (G. Eliasson, *Investment Funds In Operation*, Stockholm 1965, s. 13).

¹⁵ *The Swedish Budget 1972/73*, Stockholm 1972, s. 130 (do 1972 r. skala tego podatku wynosiła od 0,8 do 1,8%).

¹⁶ *Ibidem*, obliczono na podstawie skali tego podatku.

¹⁷ Wyliczono na podstawie stawek podatkowych zawartych w tabl. 1.

żywnościowe czy papiery wartościowe. Opodatkowaniu podlegają także usługi transportowe, hotelowe i inne.

Stawka podatku od wartości dodanej wynosiła początkowo 10⁰/₀ ceny dla konsumenta, co stanowiło 11,1⁰/₀ ceny przed opodatkowaniem, a w 1971 r. stawka ta wzrosła do 15⁰/₀¹⁸. Podatek ten, chociaż pobierany na każdym szczeblu obrotu, nie obciąża wielokrotnie podstawy opodatkowania. Na każdym szczeblu obrotu opodatkowaniu podlega jedynie tzw. wartość dodana. Tak więc podatnik może odliczyć od wysokości podatku tę jego część, która była zawarta w cenach zakupionych przez niego materiałów do produkcji. W niektórych przypadkach stawka tego podatku może być podwyższona lub obniżona. Przy zakupie np. benzyny stawka ta wynosiła w 1969 r. około 60⁰/₀, natomiast przy zakupie maszyn 6⁰/₀ ceny sprzedaży¹⁹.

Szwedzki eksport jest wolny od tego podatku, korzysta też z wielu dodatkowych ulg. W rezultacie można nawet otrzymać zwrot poniesionych podatków przy zakupie materialnych składników produkcji eksportowej. Na przykład firmy szwedzkie eksportujące samochody mogą otrzymać zwrot podatków płaconych przy zakupie stali, lakierów i innych elementów potrzebnych do produkcji samochodów.

Podatek od wartości dodanej podobnie jak i inne podatki pośrednie posiada charakter regresywny, bardziej bowiem obciąża dochody niskich grup dochodowych niż wysokich.

POZOSTALE WAŻNIEJSZE PODATKI

Omówione wyżej podatki należą do najważniejszych tak pod względem wielkości wpływów do budżetu, jak i ich znaczenia w wyrównywaniu dochodów. Z pozostałych podatków na uwagę zasługuje podatek spadkowy i podatek od darowizn. Oba posiadają identyczne skale progresywne, sięgające do 65⁰/₀ wartości netto spadku czy darowizny. Wysokość skali podatkowej zależy od stopnia pokrewieństwa spadkobiercy. Najmniej opodatkowane są dary przekazywane fundacjom i organizacjom charytatywnym²⁰.

Znaczną pozycję we wpływach podatkowych stanowi również podatek od zbytku. Jest on nakładany przede wszystkim na napoje alkoholowe i wyroby tytoniowe. Wysokie i stale podnoszone stawki tego podatku nie odstraszały konsumentów, o czym świadczą rosnące z tego tytułu wpływy do budżetu, które w 1968 r. wynosiły 13⁰/₀ łącznych wpływów podatkowych.

¹⁸ *The Swedish Budget 1971/72*, s. 123—131.

¹⁹ *Some date about Sweden 1969—70*, Stockholm 1969, s. 125.

²⁰ *The Swedish Budget 1974/75*, s. 109—110.

Omówione wyżej podatki w zależności od tego, czy są wymierzone bezpośrednio od źródła dochodów czy też obciążają to źródło w sposób pośredni, podzielić można na bezpośrednie i pośrednie. Do pierwszych należą w Szwecji podatki dochodowe, podatek od kapitału, a także podatki od spadku i od darowizn. Do drugich zaś podatek od wartości dodanej i podatek od zbytku. Zarówno jedne jak i drugie poważnie ograniczają dochody podatników.

Zarówno rodzaje poszczególnych podatków, jak i rozmiary obciążeń podatkowych pozwalają wyciągnąć wniosek, że szwedzki system podatkowy stanowi ważny instrument polityki gospodarczej państwa. Wpływające w jego ramach do budżetu sumy stanowią zasadnicze źródło wydatków państwa, w tym również wydatków na dobrobyt społeczny.

ROLA PODATKÓW W PODZIALE DOCHODU W SZWECJI

Analiza szwedzkiego systemu podatkowego wykazała, że dochody Szwedów obciążone są bardzo poważnie, że państwo w coraz większym stopniu przejmuje, a następnie wydaje zarobione przez obywateli pieniądze. Świadczy o tym chociażby szybko rosnący udział wpływów podatkowych w produkcie narodowym brutto (tabl. 2).

W okresie piętnastu lat (1963—1971) wpływy z tytułu tych podatków wzrosły ponad siedmiokrotnie, zwiększył się również ich udział w produkcie narodowym brutto²¹ z 28⁰/₀ do 56⁰/₀.

Tablica 2

Wskaźniki wzrostu podatków bezpośrednich i pośrednich w Szwecji w latach 1953—1971 w ⁰/₀. Dla poz. 1—4 rok 1953=100

Lp.	Rodzaje podatków	1955	1960	1965	1968	1971
1	Podatki bezpośrednie od dochodów osobistych i dochodów przedsiębiorstw ^a	122	197	405	602	885
2	Podatki bezpośrednie od korporacji	115	115	177	154	200
3	Podatki pośrednie	126	217	383	526	754
4	Podatki łącznie	122	193	370	522	759
5	Udział podatków w GNP ^b	30	34	42	49	56

^a Razem z opłatami na fundusz ubezpieczeń społecznych.

^b GNP według cen czynników produkcji.

Źródło: *Yearbook of National Account Statistics 1969*, New York 1970, vol. 1, s. 676; *National Accounts of OECD Countries 1960—71*, „Statistical Reports” 1973, nr 88, s. 351; *National Accounts 1963—1973*, Stockholm 1973, s. 69—70.

²¹ Analiza podatków ze względu na to, że amortyzacja nie stanowi przedmiotu

Najszybciej rosły podatki bezpośrednie, a ich udział we wpływach podatkowych zwiększył się z 55,10% do 64,30%. Wzrost ten był wynikiem zarówno wzrostu dochodów podlegających opodatkowaniu, jak i kilkakrotnego podwyższania stawek podatkowych. Na uwagę zasługuje fakt, że wpływy podatku od korporacji rosły najwolniej, a ich udział w ogólnych wpływach podatkowych w analizowanym okresie zmniejszył się ponad 3,5-krotnie.

Zajmijmy się na początek podatkami bezpośrednimi od dochodów osobistych i dochodów przedsiębiorstw prywatnych. Największy w nich udział stanowią podatki dochodowe o jednakowej skali dla wszystkich podatników. Skuteczność systemu podatkowego w wyrównywaniu dochodów w obrębie tej grupy jest największa. Podatki bezpośrednie bowiem zawierają progresywny państwowy podatek dochodowy, posiadający tu największe znaczenie, oraz progresywny podatek od kapitału.

Redystrybucyjną rolę państwa w podziale dochodu w Szwecji udowadnia się przede wszystkim w oparciu o funkcjonowanie państwowego podatku dochodowego, który z jednej strony bardziej obciąża dochody wyższe niż niższe (skala tego podatku wynosi od 10 do 54%)²², z drugiej zaś jego wysokość zależy od stanu cywilnego podatnika i wielkości jego rodziny (np. żonaci korzystają z ulg podatkowych).

Głębsza analiza funkcjonowania tego podatku pozwala wyciągnąć wniosek, że nie jest on progresywny w całej swej skali. Z zasad progresji szczeblowej wynika, że wszystkie dochody stanowiące podstawę opodatkowania opodatkowane są najniższą stawką podatkową w wysokości 10%. Stawka ta wchodzi zawsze w skład wyższej stopy podatkowej, można więc mówić o podatku proporcjonalnym dziesięcioprocentowym. Fakt ten na pozór błahy pociąga za sobą bardzo poważne następstwa. Obliczono mianowicie, że ta najniższa stawka podatkowa przynosi blisko 3/4 wpływów z tytułu tego podatku. Ma w tym swój udział również lokalny podatek dochodowy, który pobierany wcześniej zmniejsza podstawę opodatkowania, zmniejszając jednocześnie jego efektywność. Można więc stwierdzić, że szwedzki system podatkowy jest proporcjonalny w najważniejszym przedziale dochodowym.

Postawmy obecnie pytanie, czyje dochody stanowią przedmiot opodatkowania podatkami bezpośrednimi oraz czyje dochody podatki te

opodatkowania powinna być odnoszona do dochodu narodowego. Ze względu na brak tej kategorii w statystykach szwedzkich odnosimy je do GNP wg cen czynników produkcji (kategoria najbliższa dochodu narodowego).

²² Do 1970 r. skala tego podatku wynosiła od 10 do 65%.

mają wyrównywać. W 1968 r. aż 79⁰/₀ dochodów podlegających opodatkowaniu tym podatkiem stanowiły dochody z pracy (wobec 71⁰/₀ w 1953 r.). Pozostałe 21⁰/₀ to dochody z własności (renty, odsetki, dywidendy) oraz z przedsiębiorstw nieakcyjnych²³. Wszystkie te dochody podlegają opodatkowaniu państwowym i lokalnym podatkiem dochodowym wg jednolitych zasad. Ostatnia grupa podatników płaci dodatkowo progresywny podatek od kapitału. Jego efektywność jest jednak niewielka tak ze względu na niewielką skalę tego podatku (od 1 do 2,5⁰/₀), jak również na wysokość granicy wartości kapitału, od której ten podatek bywa pobierany (powyżej 150 tys. kr).

Wynika z tego, że jeśli nawet podatki bezpośrednie wpływają na wyrównanie dochodów, to wyrównanie to dokonuje się przede wszystkim w obrębie płac wobec przeważającego ich udziału w tych dochodach. Ilustrację tej tezy znaleźć można w tabl. 3.

Tablica 3

Podział dochodów osobistych w Szwecji w 1970 r. przed i po opodatkowaniu podatkiem dochodowym

Grupy dochodowe	Przed opodatkowaniem		Po opodatkowaniu	
	liczba podatników	%	liczba podatników	%
0— 10 000	563 785	15,4	887 744	24,3
10 000— 20 000	921 300	25,4	1 499 283	41,2
20 000— 30 000	847 878	23,2	806 459	22,2
30 000— 40 000	576 425	15,8	304 761	8,4
40 000— 50 000	343 018	9,3	82 340	2,3
50 000—100 000	349 439	9,4	54 400	1,5
100 000—	38 220	1,5	5 078	0,1
Razem:	3 640 065	100,0	3 640 065	100,0

Zródło: „Fakta för skattebetalare” 1972, nr 212. Skattebetalarnas Förening, Stockholm 1972, s. 5.

Podatek dochodowy dokonał pewnych przesunięć w poszczególnych grupach dochodowych. Jego działanie doprowadziło do znacznego spłaszczenia dochodów. Jest to szczególnie widoczne przy dochodach najwyższych, których udział w grupach dochodowych powyżej 50 tys. kr przed opodatkowaniem stanowił 10,9⁰/₀, a po opodatkowaniu zmniejszył się do 1,6⁰/₀. Zwiększył się natomiast udział najniższych grup dochodowych, osiągając w grupie do 20 tys. kr wzrost z 40,8⁰/₀ do 65,5⁰/₀.

²³ S. Rudolf, *Próba weryfikacji celów państwa dobrobytu na przykładzie Szwecji*, mpis pracy doktorskiej Inst. Ekonomii Politycznej UŁ, Łódź 1974, s. 72.

Ze względu na stosunkowo niewielką wartość innych podatków, nakładanych dodatkowo na dochody osobiste, zestawienie to traktować można z dużym przybliżeniem jako zestawienie dochodów osobistych przed i po opodatkowaniu. Wynika stąd, że podatki w pewnym stopniu wpływają na wyrównanie dochodów, ale równanie to prowadzi w dół. Państwo pobiera coraz większą część dochodów wraz z ich powiększaniem się, zwiększając w ten sposób liczebność najniższych grup dochodowych.

W tej sytuacji należałoby się bliżej przyjrzeć szybkiemu w ostatnich latach wzrostowi płac w zestawieniu z wysokością płaconych podatków (tabl. 4). Z porównania tych wielkości w latach 1965—1970 wynika, że wzrostowi płac towarzyszył jeszcze szybszy wzrost podatków (z 29,0 do 36,2%). Do jeszcze ciekawszych wniosków prowadzi analiza krańcowej stopy podatkowej. Jej szybki wzrost pozwala zauważyć, że tak eksponowany wzrost dochodów z pracy jest przesadzony, bowiem z każdego 1000 kr dodatkowych dochodów od 500 do 600 kr trafia do budżetu państwa w formie podatków. Tu właśnie daje znać o sobie progresja podatkowa. Tylko częściowo szybki wzrost podatków był równoważny przez wzrost transferów do poszczególnych rodzin.

Tablica 4

Dochody z pracy oraz podatki bezpośrednie w latach 1965—1970

Rok	Dochody z pracy ^a tys. kr	Przyrost dochodów tys. kr	Podatki bezpośrednie ^b		Krańcowa stopa podatkowa
			tys. kr	%	
1965	58 896	5 626	17 093	29,0	45,9
1966	65 160	6 264	19 341	29,7	35,9
1967	69 793	4 633	21 926	31,4	55,9
1968	74 160	4 367	24 537	33,1	59,7
1969	79 673	5 513	27 522	34,5	54,1
1970	87 163	7 490	31 569	36,2	54,0

^a Z wyłączeniem opłat pracodawców na fundusz ubezpieczeń społecznych.

^b Podatki bezpośrednie obejmują tu państwowy i lokalny podatek dochodowy oraz opłaty z tytułu ubezpieczeń społecznych.

Źródło: *The Swedish economy. Revised National Budget 1970*, Stockholm 1970, s. 75.

Reasumując można stwierdzić, że podatki bezpośrednie od dochodów osobistych i dochodów przedsiębiorstw nieakcyjnych dotyczą przede wszystkim dochodów z pracy, a wpływy podatkowe z tego tytułu sięgają prawie 80% całkowitych wpływów tych podatków. Dochody z przedsiębiorstw jak i dochody z kapitału opodatkowane są

ze względu na ich wysokość wyższą stopą podatkową. Trudno jednak przyjąć, że ten system podatkowy w jakiś istotny sposób wyrównuje dochody pracowników i pracodawców. Przyczynia się do tego, oprócz wspomnianego już niewielkiego udziału dochodów pracodawców w całkowitych dochodach podlegających opodatkowaniu tym podatkiem, także fakt, że nie wszystkie ich dochody są przedmiotem opodatkowania tak ze względu na wysokie odpisy amortyzacyjne, jak i liczne ulgi podatkowe. Potwierdza to wcześniej sformułowana teza, że podatki bezpośrednie wyrównują w zasadzie dochody z płac, przesuując podatników do niższych grup podatkowych.

Drugi rodzaj wymienionych w tabl. 2 podatków — podatek bezpośredni od spółek akcyjnych — ma charakter proporcjonalny o łącznej stawce podatkowej wynoszącej około 54%. Stawka tego podatku sprawia wrażenie, że dochody korporacji opodatkowane są wyżej niż jakiegokolwiek inne. Bliższa analiza wykazuje, że nie jest to takie jednoznaczne. Okazało się bowiem, że np. przy dochodach równych 200 tys. kr. rocznie zarówno korporacje jak i przedsiębiorstwa nieakcyjne opodatkowane są zbliżoną stawką podatkową²⁴. Przy wyższych dochodach podatek od korporacji rośnie wolniej niż podatek od dochodów przedsiębiorstw nieakcyjnych.

Fakt ten, a także i inne przywileje jakimi obdarza państwo tę formę przedsiębiorstw sprawiły, że w Szwecji systematycznie postępuje koncentracja i centralizacja kapitału mająca swoje odbicie w powstawaniu związków monopolistycznych. Sprzyja temu również możliwość zakupu przez korporacje akcji innych przedsiębiorstw; w tym przypadku zyski korporacji nie podlegają powtórnemu opodatkowaniu.

Korporacje korzystają ponadto z wielu ulg i zwolnień podatkowych, w tym m. in. z systemu rezerwy inwestycyjnej. Chociaż wszystkie przedsiębiorstwa mogą z niego korzystać, to jednak system ten przynosi największe korzyści właśnie korporacjom.

Rządziej eksponowane w analizach systemu podatkowego podatki pośrednie stanowią w pewnym sensie przeciwwagę w stosunku do omawianych wyżej podatków progresywnych. Weźmy chociażby podatek nakładany na napoje alkoholowe i wyroby tytoniowe, niewspółmiernie wysoki w porównaniu z podatkami nakładanymi na inne towary²⁵. Jego regresywne działanie wynika z tego, że konsumenci tych artykułów rekrutują się ze wszystkich grup dochodowych. Szacuje się, że podatek ten najbardziej obciąża dochody najmniej uposażonych.

²⁴ Obliczono na podstawie skali podatkowej (*The Swedish Budget 1971/72*, s. 127).

²⁵ Podatek ten w 1975 r. wynosił przy sprzedaży alkoholu wysokoprocentowego 80—91%, win 50—73% i papierosów 42—73% („Fakta för Skattebetalare” 1975, nr 215, s. 12—13).

Podatek od wartości dodanej nakładany m. in. na artykuły konsumpcyjne również w większym stopniu obciąża dochody niższych grup dochodowych. Stopień regresji tego podatku jest trudny do ustalenia i określany bywa tylko szacunkowo. Można natomiast doszukać się zależności między wysokością stawki tego podatku i stopniem jego regresji. Nie ulega wątpliwości, że podwyższenie tego podatku w roku 1971 wpłynęło na zwiększenie jego regresji.

Ponad siedmiokrotny wzrost wpływów z tytułu podatków pośrednich²⁶ świadczy o szybko rosnącym obciążeniu dochodów osobistych, a jak to wynika z dotychczasowej analizy, głównie o obciążeniu dochodów z pracy. Konstrukcja tych podatków pomyślana jest w ten sposób, że chociaż przedsiębiorcy płacą je przy zakupie środków produkcji, to w całości zostają przerzucone na konsumentów gotowych towarów. Podatki te stanowią dla przedsiębiorców element kosztów i jako takie znajdują odbicie w cenie towarów. Państwo dodatkowo premiuje tych kapitalistów, którzy eksportują swoje towary, zwracając im ponoszone z tego tytułu koszty.

Można więc stwierdzić, że jeśli nawet podatki progresywne wpływają na wyrównanie dochodów osobistych to podatki pośrednie działają w kierunku przeciwnym. Stopień ich regresji zależy w dużej mierze od stanu rodzinnego.

Analiza podatków bezpośrednich w zestawieniu z dochodami podlegającymi opodatkowaniu wykazuje, że ich działanie jest bardziej progresywne w stosunku do dochodów niższych niż najwyższych (tabl. 5). Stawki tego podatku rosną szczególnie szybko na początku skali podatkowej; i tak najniższe dochody opodatkowane są stawką 10%, dla 8 tys. kr podatek ten wynosi 16,5%, dla 10 tys. kr — 20% i dla 15 tys. kr — 26%. Powyższe zjawisko wystąpiło dopiero w nowym systemie podatkowym, który obowiązuje od 1971 r. Do tego czasu podatki bezpośrednie miały charakter wyraźnie progresywny dopiero w stosunku do najwyższych grup dochodowych. W stosunku do dochodów niskich natomiast progresja ta była niewielka.

Porównując kwoty płaconych podatków z liczbą podatków w poszczególnych grupach dochodowych (por. tabl. 3) znajdujemy potwierdzenie wyżej sformułowanej tezy, że te najniższe stawki podatkowe przynoszą najwyższe wpływy do budżetu państwa²⁷.

Analiza zawartych w tabl. 5 podatków pośrednich wykazuje, że mają one raczej charakter proporcjonalny (o stawce 25%) niż regre-

²⁶ Por. tabl. 2.

²⁷ Z tabl. 3 wynika, że w grupie dochodowej do 20 tys. kr znajduje się ponad 40% podatników.

Tablica 5

Podatki bezpośrednie i pośrednie w Szwecji w 1973 r.
przy różnych poziomach dochodów^a

Poziom dochodu kr	Podatki bezpośrednie kr	Podatki pośrednie kr	Łączny podatek kr	Procent dochodu
8 000	1 320	1 670	2 990	37
10 000	2 050	1 985	4 035	40
15 000	3 935	2 765	6 700	45
20 000	5 755	3 560	9 315	47
25 000	7 870	4 280	12 150	49
30 000	10 295	4 925	15 220	51
40 000	16 295	5 925	22 220	56
50 000	22 535	6 865	29 400	59
75 000	38 430	9 140	47 570	63
100 000	56 180	10 955	67 135	67
150 000	92 665	14 335	107 000	71
200 000	131 625	17 095	148 720	74

^a Dane z tablicy odnoszą się do rodzin z jedną pensją i bez dzieci.

Z r ó d ł o: *Fakta för Skattebetalare. Skattebetalarnas Förening*, Stockholm 1972, s. 7.

sywny²⁸. Wynika z tego, że podatnicy należący do najniższych grup dochodowych płacą wyższe podatki pośrednie niż bezpośrednie. Zrównanie wysokości kwot tych podatków następuje przy dochodach równych około 10 tys. kr, natomiast zrównanie stawek tych podatków dopiero przy dochodach równych około 20 tys. kr. Proporcjonalny charakter podatków pośrednich w powyższym zestawieniu odnoszącym się do rodzin bez dzieci sugeruje, że podatek ten bardziej obciąża rodziny posiadające dzieci, a szczególnie rodziny wielodzietne. Wyższe obciążenie tym podatkiem wynika przede wszystkim z tego, że u rodzin wielodzietnych stosunkowo wysoką pozycję stanowią wydatki na artykuły żywnościowe²⁹.

Z drugiej jednak strony nie ulega wątpliwości, że szwedzki system podatkowy prowadzi do zmniejszenia różnic w dochodach (przynajmniej tych podlegających opodatkowaniu). Istniejące tu przed opo-

²⁸ Proporcjonalny charakter tego podatku wynika z odniesienia go do dochodów netto (po odliczeniu podatków bezpośrednich).

²⁹ Dynamika wzrostu cen na te artykuły jest najwyższa. Dla porównania w latach 1949—1970 ceny na artykuły żywnościowe wzrosły o 183%, podczas gdy na odzież o 61% i na meble o 71% (*Statistisk årsbok för Sverige 1969*, Stockholm 1969, s. 210; *Statistisk årsbok för Sverige 1971*, Stockholm 1971, s. 211).

datkowaniem wysokie dysproporcje między dochodami najwyższymi i najniższymi po opodatkowaniu uległy poważnemu zmniejszeniu. Oczywiście trudno tu jeszcze mówić o stanie wyrównanych dochodów. Bezspornym pozostaje również fakt, że ten sam system podatkowy stwarza warunki do szybkiego wzrostu dochodów kapitalistów, pogłębiając w ten sposób dystans w stosunku do płac robotników.

Pobierane przez państwo podatki wracają częściowo do społeczeństwa czy to w formie transferów pieniężnych (dodatki rodzinne, dodatki czynszowe), czy niepieniężnych (bezpłatna nauka, służba zdrowia). Większość świadczeń, które w ramach tych transferów trafiają do społeczeństwa, ma charakter powszechny i nie zależy od otrzymywanych dochodów (np. zasiłki rodzinne, bezpłatna nauka); te w zasadzie nie wpływają na podział dochodu. O wiele ważniejsze z tego punktu widzenia są tu świadczenia zróżnicowane pod względem dochodów (dodatki czynszowe, renty dodatkowe). W sumie skuteczność instrumentów polityki państwa w podziale dochodu w Szwecji jest znacznie większa niż w innych wysoko rozwiniętych krajach kapitalistycznych. Istotnym tego osiągnięciem jest stosunkowo wysoki średni poziom życia całej ludności oraz brak tzw. „okręgów nędzy” czy slumsów, zjawisk które występują chociażby w USA.

Stanisław Rudolf

TAXATION SYSTEM AND ITS ROLE IN EQUALIZATION OF INCOME IN SWEDEN

The Swedish taxation system is basically of progressive character and the degree of its progression is very high. It concerns mainly the state income tax bringing the highest budgetary revenues. It should be noted here that the corporation income tax is of proportional character. All in all the budgetary tax revenues exceed 50 per cent of the Gross National Product.

The taxation system in Sweden constitutes an instrument of a policy aiming at equalization of incomes. This system is highly effective only in relation to the earned incomes as mainly these incomes are subject to progressive taxation. Thus equalization consists in shifting tax-payers to lower income brackets.